

Міністерство освіти і науки України

Вікова та педагогічна психологія

*Методичні вказівки до виконання самостійної роботи
для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти
освітньо-професійної програми
«Освітні, педагогічні науки (Інклюзивна освіта)»
галузі знань А Освіта
спеціальності А1 Освітні науки
денної та заочної форм навчання*

Луцьк 2025

УДК 159.922.6 (07)

В 43

До друку

Голова вченої ради факультету цифрових, освітніх та соціальних технологій
ЛНТУ _____ Г.А. Герасимчук

Затверджено вченою радою факультету цифрових, освітніх та соціальних
технологій ЛНТУ, протокол № __ від «___» _____ 2025 року

Електронна копія друкованого видання передана для внесення в репозитарій
ЛНТУ

Директор бібліотеки _____ Н.П. Поліщук

Рекомендовано до видання на засіданні кафедри соціогуманітарних
технологій ЛНТУ, протокол № __ від «___» _____ 2025 року.

Завідувач кафедри соціогуманітарних технологій _____ О.М. Жук

Укладач: _____ Л.М. Потапюк, кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри соціогуманітарних технологій ЛНТУ

Рецензент: _____ О.І. Гулай, доктор педагогічних наук, професор кафедри
цифрових освітніх технологій ЛНТУ

Відповідальний за випуск: _____ О.М. Жук, кандидат історичних наук,
доцент кафедри соціогуманітарних технологій ЛНТУ

В 43

Вікова та педагогічна психологія : метод. вказівки до виконання
самостійної роботи для здобувачів другого (магістерського) рівня
вищої освіти освітньо-професійної програми «Освітні, педагогічні
науки (Інклюзивна освіта)» галузі знань А Освіта спеціальності А1
Освітні науки денної та заоч. форм навч. / уклад. Л.М. Потапюк.
Луцьк: відділ іміджу та промоції ЛНТУ, 2025. 36 с.

Методичне видання складене відповідно до діючої робочої програми
дисципліни вільного вибору «Вікова та педагогічна психологія» з метою
визначення завдань для самостійної роботи.

© Потапюк Л.М., 2025

Зміст

<i>I . Вступ</i>	4
<i>II. Теми для самостійної роботи</i>	4
<i>III. Загальні вимоги до виконання самостійної роботи</i>	5
<i>IV. Тематика завдань для самостійної роботи</i>	6
<i>V. Перелік питань до заліку</i>	29
<i>VI. Перелік використаної та рекомендованої літератури</i>	32

I. Вступ

Мета вивчення дисципліни

- розширити й поглибити знання з вікової та педагогічної психології;
- ознайомити студентів з основними поняттями і категоріями вікової та педагогічної психології;
- проаналізувати факти і закономірності психічного розвитку функцій, психологічні особливості дітей раннього, дошкільного, молодшого шкільного, підліткового та юнацького віку, психологію людей зрілого та похилого віку;
- дослідити психологічні особливості навчально-виховного процесу;
- зосередити увагу на вивченні психологічних закономірностей навчання і виховання дітей, підлітків, юнаків і дорослих людей.

Завдання вивчення навчальної дисципліни:

- сприяти формуванню моральної самостійності підростаючої особистості, її морально-вольової сфери;
- забезпечити ефективність творчого розвитку і самовдосконалення особистості;
- застосовувати набуті знання та вміння у майбутній професійній діяльності.

Після вивчення дисципліни здобувач освіти повинен:

Знати:

- основні поняття, теорії та концепції психологічної науки, вільно оперувати ними;
- періодизацію психічного розвитку, етапи життєвого шляху особистості, кризи особистості, їх особливості;
- види спілкування та міжособистісних стосунків;
- основні шляхи виходу з конфліктних ситуацій.

Уміти:

- розуміти головні проблеми та завдання психології на сучасному етапі, природу і сутність психіки, свідомості та несвідомих психічних явищ;
- прагнути до професійного саморозвитку;
- працювати в команді, адаптуватися та діяти у нових незнайомих ситуаціях;
- налагоджувати зв'язки у трудовому та учнівському колективах, розв'язувати конфліктні ситуації; застосовувати системні знання у практичних ситуаціях.

II. Теми для самостійної роботи

Організація самостійної роботи здобувачів освіти вимагає особливої уваги, тому що частина питань кожної теми виноситься на самостійне вивчення. Самостійна робота здобувача освіти забезпечується системою навчально-методичних засобів, передбачених кафедрою для вивчення навчальної дисципліни. Навчальний матеріал, передбачений для засвоєння

під час самостійної роботи, виноситься на підсумковий контроль поряд з навчальними матеріалами, який опрацьовується на навчальних заняттях.

№ з/п	Тематика	К-сть годин (денна/заочна)
	Змістовий модуль 1. Вікова психологія	48/66
1	<i>Предмет і методи вікової та педагогічної психології</i>	9/13
2-3	<i>Теоретичні основи вікової психології</i>	10/13
4	<i>Психологія дошкільного дитинства</i>	9/13
5-6	<i>Психологія підлітка</i>	10/13
7-8	<i>Психологія ранньої юності</i>	10/14
	Змістовий модуль 2. Педагогічна психологія	47/66
9	<i>Вік дорослості</i>	9/13
10-11	<i>Психологія навчання</i>	10/14
12	<i>Психологія виховання</i>	9/13
13	<i>Психологія педагога</i>	9/13
14-15	<i>Поняття девіації</i>	10/13
Разом:		95/10/132/10

III. Загальні вимоги до підготовки самостійної роботи **Вивчення літературних джерел**

Література для вивчення навчального курсу поділяється умовно на основну та додаткову. Основна література (підручники, літературні першоджерела та навчально-методична література) є обов'язковою для вивчення. Додаткова (словники, енциклопедії) – потрібна здобувачам для більш поглибленої підготовки до практичного заняття, для виконання навчальних завдань і написання рефератів.

Вивчення літератури пов'язане з конспектуванням. Конспект – це короткий письмовий виклад змісту теми, що містить основні теоретичні положення та факти. Щоб правильно законспектувати будь-яке літературне джерело, треба насамперед з'ясувати його зміст. Потім уявно скласти план: виділити основні питання, поставити їх у логічній послідовності і сформулювати головні положення та ідеї у вигляді тез, доповнити їх фактами, яскравими прикладами, висновки.

Вимоги до ведення студентського конспекту

Студентський конспект – головний документ, що свідчить про систематичність, послідовність, змістовність роботи здобувача і є формою його самостійної письмової роботи на лекціях, семінарах, при вивченні літератури і підготовці до аудиторних занять. Перевіряючи конспект, викладач здійснює контроль та оцінку роботи здобувачів освіти за необхідними теоретичними і фактичними знаннями з навчального курсу.

Вимоги до написання й оформлення реферату

Навчальний та науковий реферат – це письмовий твір, який розкриває певну тему на базі присвячених їй друкованих праць. Основа його написання – детальне вивчення літературних джерел з даної тематики. Починати роботу над рефератом треба з вибору теми.

План реферату вміщує вступ, основну частину, закінчення (висновки) та список використаної літератури. Кожен з цих структурних елементів виконує свою важливу функцію. У вступі автор обґрунтовує свій вибір теми, вказує на її актуальність, значення для навчальних, наукових, практичних цілей, ступінь її розробки в літературних джерелах, на засоби та методи розкриття теми. Основна частина поділяється на розділи з конкретними назвами, в яких наводяться основні теоретичні положення, факти, приклади, цитати, коментарі. На закінчення автор підводить підсумки, робить висновки.

Кінцевим етапом процесу підготовки реферату є його оформлення. Текст реферату розміщується на стандартних (А4) аркушах. Зверху, знизу, ліворуч та праворуч на кожному аркуші слід робити поля відповідно до вимог та стандартів оформлення текстів.

На першій сторінці пишеться план реферату, який складається зі вступу, назв розділів, закінчення, списку використаної літератури. Проти кожної позиції плану і фрази «Список використаної літератури» вказується відповідна сторінка тексту реферату (всі сторінки нумеруються).

Список використаної літератури розміщують на останньому (після висновків) аркуші. Назви літературних джерел слід нумерувати за алфавітом. Зазначається прізвище та ініціали автора, потім повна назва праці, місце і рік видання (якщо твір написано колективом авторів, то починати слід з його назви). Після цитат у тексті реферату або інших посилань на літературне джерело в дужках вказується його порядковий номер за списком використаної літератури, а поряд (після коми) – номер його сторінки, на яку посилався автор. Обсяг реферату – мінімум 11 сторінок, друкованих через півтора інтервали шрифтом № 14 або 15 сторінок, написаних від руки крупним почерком.

IV. Тематика завдань для самостійної роботи

Змістовий модуль 1. Вікова психологія

Тема 1. Предмет і методи вікової та педагогічної психології

1. Вікова та педагогічна психологія в системі наук.
2. Історія виникнення і розвитку вікової та педагогічної психології.
3. Основні розділи вікової та педагогічної психології.
4. Сучасний стан та задачі вікової та педагогічної психології.
5. Методи вікової та педагогічної психології.
6. Причини виникнення педагогічної психології як науки.
7. Основні напрями досліджень у вітчизняній педагогічній психології.

8. Розвиток педагогічної психології на Україні.

9. Використання тестів при вивченні особливостей психічного розвитку дітей.

10. Внесок учених у розвиток вікової психології.

Завдання для самостійної роботи

1. Складіть зведений термінологічний словник теми: душа, стоїки, епікурейці, кініки, аскетизм, аскеза, ападейкія, автаркія, схоластика, теоцентризм, спрямованість (інтенційність), інтроспекція, інтроспективна концепція свідомості, раціоналізм, вроджені ідеї, набуті ідеї, апперцепція, перцепція, несвідоме, лібідо, педологія.

2. Підберіть «продукти діяльності учнів» (письмові роботи, малюнки, доробки, класні газети, щоденники спостережень та ін.). Складіть план аналізу «продуктів діяльності» в залежності від цілей вивчення школяра.

3. Розкрийте погляди на душу та її розвиток у вченнях Геракліта, Демокріта, Сократа, Платона, Арістотеля у вигляді реферату.

4. Позначте у таблиці особливості поглядів стоїків, епікурейців, кініків на природу психіки та її розвиток?

Стоїки	Епікурейці	Кініки

5. Що є спільного і відмінного між основними ідеями вікової психології в період середньовіччя та в епоху Відродження?

Середньовіччя	Відродження

6. Розкрийте ідеї психічного розвитку в епоху Просвітництва.

7. Охарактеризуйте першу розгорнуту періодизацію розвитку, розроблену Ж.–Ж. Руссо.

8. опишіть, як відбувалося становлення вікової психології у другій половині XIX століття.

9. Проаналізуйте проблеми вікової психології в Україні.

№ з/п	Проблеми вікової психології	Автор

10. Проаналізуйте зв'язок методології, методу та методики в психологічному дослідженні з вікової психології. Представте результати у вигляді таблиці, реферату або виступу на практичному занятті.

Методологія	Метод	Методика
--------------------	--------------	-----------------

11. Охарактеризуйте близнюковий метод та його значення в експериментальному дослідженні розвитку психіки. Представте результати у вигляді реферату або виступу на практичному занятті.

12. Проаналізуйте психодіагностичний потенціал проєктивних методик.

№ з/п	Проєктивні методики	Автор

13. Визначте принципи застосування малюнка у дитячій психологічній діагностиці.

Темати рефератів

1. Характеристика вікової психології в період античності.
2. Становлення вікової психології в епоху середньовіччя та Відродження (порівняльний аналіз).
3. Принцип природовідповідності Я.-А. Коменського і сучасність.
4. Характерні особливості вікової психології в Україні.

Тести для самоперевірки

1. Термін „аскетизм” належить:
 - а) кінікам;
 - б) стоїкам;
 - в) епікурейцям.
2. Створення педології як науки пов'язане з іменем:
 - а) Ч. Дарвіна;
 - б) С. Холла;
 - в) В. Штерна.
3. Теорія еволюції людської психіки була розроблена:
 - а) Ф. Дістервегом;
 - б) Дж. Локком;
 - в) Ч. Дарвіном.
4. Стадії психосексуального розвитку підліткової особистості виявив:
 - а) Г.С. Сковорода;
 - б) З. Фрейд;
 - в) Г. Костюк;
 - г) Т. Мор.
5. Автор памфлету „Похвала глупоті”:

а) Е. Роттердамський;

б) В. да Фельтре;

в) Дж. Локк;

г) М. Монтень;

д) Т. Мор.

6. *Визначальним у вихованні в епоху Відродження був принцип:*

а) авторитаризму;

б) деспотизму;

в) народності;

г) гуманізму;

д) культуровідповідності.

7. *Засновником дитячої психології вважають:*

а) С. Холла;

б) В. Прейєра;

в) А. Кусмауля;

г) Ф. Гальтона.

Запитання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте уявлення про розвиток психіки людини, які існували у давньому світі.

2. Як відбувалося становлення вікової психології у другій половині XIX століття?

3. У чому полягають особливості виникнення і розвитку вікової психології в Україні?

4. Проаналізуйте методологічні засади вікової психології Г.К. Костюка.

5. Охарактеризуйте особливості розвитку вікової психології в Україні на сучасному етапі.

6. Які проблеми вікового розвитку актуальні в наш час?

7. Проаналізуйте зв'язок методології, методу та методики в психологічному дослідженні з вікової психології.

8. Проаналізуйте психодіагностичний потенціал проєктивних методик.

Тема 2-3. Теоретичні основи вікової психології

1. Основні закономірності розвитку психіки.

2. Основні суперечності в розвитку особистості.

3. Основні фактори розвитку особистості.

4. Основні показники і порушення психічного і особистісного розвитку.

5. Зміст поняття «соціальна ситуація розвитку».

6. Кризи вікового періоду та новоутворення віку.

7. Концепції особистості у вітчизняній класичній психології

Завдання для самостійної роботи

1. Запишіть до термінологічного словника ключові поняття за темою: психічний розвиток, біологічний фактор розвитку, середовищний фактор розвитку, рушійні сили розвитку; закономірності психічного розвитку, порушення розвитку, детермінованість розвитку, гетерохронність, сензитивні періоди; криза вікового розвитку, новоутворення, соціальна ситуація розвитку, провідна діяльність психіки, онтогенез, філогенез, генотип, пренатальний розвиток, натальний розвиток, постнатальний розвиток, задатки, поріг чутливості, особистість, біфуркація, свобода, духовність, внутрішня позиція, ієрархія мотивів, внутрішній потенціал, потреби, емоції, свідомість, самосвідомість, „Над – Я”, трансцендентування, егоцентризм, реалізм, релятивізм.

2. Проаналізуйте теорії психічного розвитку. Представте результати у вигляді таблиці.

№ з/п	Теорії психічного розвитку	Автор

3. Охарактеризуйте у вигляді реферату дослідження процесів інтеріоризації та екстеріоризації у процесі психічного розвитку особистості.

4. Який вплив на розвиток дитини (фізичний, пізнавальний, психосоціальний) може здійснити невідповідність ціннісних установок у мікро- і мезо- (екзо-, макро-) системах? Представте результати аналізу проблеми у таблиці.

№ з/п	Невідповідність ціннісних установок	Вплив на розвиток дитини

5. Проаналізуйте, до яких наслідків у розвитку дитини можуть призвести завищені очікування дорослих. Представте результати у вигляді реферату.

6. У таблиці позначте основні закономірності розвитку психіки та дайте їм характеристику.

№ з/п	Основні закономірності розвитку психіки	Характеристика

Теми рефератів

1. Теорії особистості у зарубіжній класичній психології.
2. Концепції особистості у вітчизняній класичній психології.
3. Особистість як цілісна система психічних властивостей людини.

4. Періодизація психічного розвитку та етапи життєвого шляху особистості.

5. Розвиток самосвідомості в онтогенезі.

Тести для самоперевірки

1. Які фактори впливають на формування плода у внутрішньому періоді:

- а) генетичний код, спадковість;
- б) зовнішні впливи, середовище;
- в) взаємодія спадковості та середовища.

2. Розвиток - це:

а) цілісний процес, що виражається в окремих і пов'язаних між собою формах;

б) кількісні та якісні зміни живої людської істоти, пов'язані з певними етапами її життєвого шляху і характеризують її структурне та функціональне вдосконалення;

в) процес розвитку індивіда під впливом зовнішніх соціальних факторів;

г) зміни індивіда чи окремих його функцій і процесів унаслідок дії внутрішніх вроджених факторів.

3. До закономірностей психічного розвитку належать:

- а) нерівномірність;
- б) сензитивність;
- в) інтегративність;
- г) пластичність;
- д) структурність.

4. Онтогенез— це:

а) процес, зумовлений тими формами практичної і теоретичної діяльності, які існують на даному рівні розвитку суспільства;

б) історія розвитку різних родів і видів організму;

в) сукупність генів даного організму, отримана ним від батьків;

г) індивідуальний розвиток організму від стадії запліднення до кінця індивідуального життя.

5. Автором когнітивного підходу до дослідження психіки дитини є:

- а) А. Гезелл;
- б) З. Фрейд;
- в) Ж. Піаже;
- г) Г. Костюк;
- д) Е. Еріксон.

6. До суб'єктивних чинників розвитку дитини належать:

а) особливості спонукальної сфери;

б) особливості свідомості і самосвідомості;

в) особливості генотипу;

г) активність дитини.

Запитання для самоконтролю

1. Назвіть основні суперечності в розвитку особистості.
2. Проаналізуйте основні фактори розвитку особистості.
3. Охарактеризуйте основні показники і порушення психічного і особистісного розвитку.
4. Розкрийте зміст поняття «соціальна ситуація розвитку».
5. Дайте визначення поняття «криза вікового періоду».
6. Що означає поняття «новоутворення віку»?
7. Чи можна стверджувати, що на сучасному етапі сформульована загальна психологічна теорія вікового розвитку дитини?

Тема 4. Психологія дошкільного дитинства

1. Психічний розвиток молодшого школяра в процесі навчання.
2. Основні умови становлення сюжетно-рольової гри у період 1–3 років.
3. Основні прагнення до самостійності на різних вікових етапах дитинства.
4. Основні суперечності розвитку особистості у дошкільному віці.
5. Охарактеризуйте основні рівні комунікативно-мовленнєвого розвитку дошкільника.

Завдання для самостійної роботи

1. Складіть зведений термінологічний словник із психології дошкільного віку: особистісне спілкування, сюжетно-рольова гра, суспільно-значимі мотиви, відтворююча (репродуктивна) та творча (продуктивна) уява, самолюбство, самооцінка, самосвідомість, синтез зовнішніх і внутрішніх дій, моральна саморегуляція, етичні інстанції, сенсорні еталони, інтелектуальна готовність, егоцентризм, децентрація.
2. Дослідіть проблеми засвоєння норм і правил поведінки у молодшому шкільному віці та формування самосвідомості учнів молодших класів.
3. Визначте і запишіть особливості ігрової діяльності дітей дошкільного віку і можливості навчання дітей в грі.

№ з/п	Особливості ігрової діяльності	Можливості навчання дітей в грі

4. Охарактеризуйте шляхи формування мотивації дошкільника до майбутнього навчання в школі.
5. Здійсніть діагностику оцінювання характеру стосунків із батьками (методика «Малюнок сім'ї»);

6. Дослідіть проблеми і представте результати у вигляді реферату або виступу на практичному занятті:

- умови становлення сюжетно-рольової гри у період 1–3 років;
- динаміка прагнення до самостійності на різних вікових етапах дитинства;

- наслідування дорослих як перехід до імітаційних ігор;

7. Для спостереження за взаєминами дітей у групі А.С. Залужний запропонував схему. Проведіть спостереження та проаналізуйте за цією схемою поведінку 2-3 учнів початкової школи під час перерви та на уроках і визначте тип їхньої поведінки.

Із чим пов'язана агресія молодших школярів? Чи впливає група класу на поведінку цих учнів? Як це проявляється у поведінці? Відповідь аргументуйте результатами спостереження.

8. Виконайте психологічне дослідження учнів початкової школи за допомогою запропонованих проєктивних методик «Клас тварин» (Фантастичний малюнок класу), «Що мені подобається у школі», «Продовж казку».

Отримані результати проаналізуйте. Поясніть виявлені ознаки віковими характеристиками розвитку молодших школярів.

Темі рефератів

1. Динаміка психічного розвитку молодшого школяра в процесі навчання.
2. Особливості взаємин молодшого школяра з дорослими (учителями, батьками) та однолітками.
3. Формування особистості дитини в початкових класах.
4. Особливості формування самосвідомості дошкільника.

Тести для самоперевірки

1. *Сенсорні еталони – це:*
 - а) вироблені людством уявлення про основні варіанти кожного виду властивостей і відношень;
 - б) спрямованість і зосередженість свідомості на певному предметі, явищі;
 - в) агресивність у взаємодії з оточуючими.
2. *До компонентів готовності дошкільника до навчання належать:*
 - а) мотиваційна;
 - б) розумова;
 - в) емоційно-вольова;
 - г) естетична.
3. *Основними компонентами сюжетно-рольової гри є:*
 - а) зміна сюжету;
 - б) зміна об'єкту;
 - в) зміна відношення між уявною ситуацією і правилом;
 - г) зміна характеру перенесення значень з одного предмета на інший;

- д) зміна дій;
- е) зміна характеру стосунків між дітьми;
- є) зміна місця.

4. *Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника відбувається на таких рівнях:*

- а) поведінковому;
- б) сенсорному;
- в) когнітивно-лінгвістичному;
- г) особистісному.

5. *Знакова функція свідомості – це:*

- а) розвиток спонукальної сфери;
- б) кодування візуальної інформації за допомогою схем, фігур, більш складніших умовних знаків;
- в) вміння виокремити навчальне завдання.

Запитання для самоконтролю

1. Прослідкуйте за динамікою психічного розвитку молодшого школяра в процесі навчання.
2. Назвіть умови становлення сюжетно-рольової гри у період 1–3 років.
3. Охарактеризуйте прагнення до самостійності на різних вікових етапах дитинства.
4. Назвіть основні суперечності розвитку особистості у дошкільному віці.
5. Назвіть основні рівні комунікативно-мовленнєвого розвитку дошкільника.

Тема 5-6. Психологія підлітка

1. Психологічні особливості підлітка.
2. Особливості розвитку самосвідомості підлітків.
3. Аналіз самооцінки учнів підліткового віку.
4. Становлення спонукальної сфери підлітка.
5. Основні типи акцентуацій характеру підлітків.
6. Вікові та індивідуальні особливості молодших підлітків

Завдання для самостійної роботи

1. Складіть зведений термінологічний словник із психології підлітка: психологія дорослішання, підлітковий вік, теорія рекапітуляції, соціальна ситуація розвитку підлітка, образ фізичного Я, нервова анорексія, нервова булімія, самосвідомість, самопізнання, самооцінка, рівень домагань, формальні операції, спонукальна сфера, система ціннісних орієнтацій, конформізм, світогляд, сленг, словесний максималізм, педагогічно занедбані підлітки, акцентуація характеру, гіпертимний тип, циклоїдний тип, лабільний тип, астено-невротичний тип, сенситивний тип, тривожно-педантичний тип, інтровертований тип, збудливий тип, демонстративний тип, нестійкий тип.

2. Дослідіть одну із проблем:

- акселерація та її причини;
- емоційно-вольовий розвиток у підлітковому віці.
- підлітковий вік як сенситивний період для розвитку волі;
- перебудова навчальної діяльності у школі та її психологічні наслідки.

3. Дослідіть прояви батьківської влади у спілкуванні із підлітками (М. Кле). Подайте результати у вигляді таблиці, реферату або виступу на практичному занятті.

4. На основі вивчення публікацій у психологічних журналах за останні 5 років складіть бібліографію однієї із тем:

- характер підлітків та психологічні причини їхньої інфантилізації;
- психічний розвиток підлітків у сучасних умовах несталої суспільства.

5. Доберіть приклади переживання базових потреб підліткового віку. Поясніть, які об'єктивні та суб'єктивні фактори спричиняють ці переживання.

Базові потреби підліткового віку	Об'єктивні та суб'єктивні причини її виникнення

6. Користуючись психодіагностичним інструментарієм дослідіть мотиваційну складову навчання підлітків.

№ з/п	Мотиваційна складова	Причини її виникнення

7. Запишіть у таблицю чинники педагогічної занедбаності підлітків.

Чинники педагогічної занедбаності	Шляхи їх подолання

Теми рефератів

1. Вікові життєві кризи є неминучими.
2. Психологічні особливості підлітка.
3. Вікові та індивідуальні особливості молодших підлітків.
4. Анатомо-фізіологічні особливості підлітків.
5. Розвиток вольових якостей.

Тести для самоперевірки

1. Вперше замислюємось над своїм місцем у суспільстві, над тим, хто я є у:

- а) юнацькому віці;
- б) підлітковому віці;

в) дошкільному віці.

2. *Характер є:*

а) вродженим;

б) набутим;

в) формується впродовж життя.

3. *Чи справедливе твердження: «Вольова дія починається з боротьби мотивів»?*

а) так;

б) ні.

4. *Факторами впливу на формування акцентуацій характеру є:*

а) умови виховання;

б) перешкоди в діяльності;

в) когнітивна криза;

г) дисгармонійність Я - образу;

д) несформованість спонукальної сфери;

е) спадкові ознаки.

5. *Типології акцентуацій характеру ґрунтуються на клінічному (психіатричному) і психологічному підходах, розроблених:*

а) А. Личком;

б) К. Леонгардом;

в) С. Холлом;

г) Ж. Піаже.

6. *Поняття «мислення на рівні формальних операцій» належить:*

а) Ф.Хоппе;

б) Ж.Піаже;

в) Д.Фельштейну;

г) М.Мід.

7. *Автором теорії рекапітуляції вважають:*

а) З.Фрейда;

б) Л.Виготського;

в) Г.Асмолова;

г) С.Холла.

Запитання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте психологічні особливості підлітка.

2. У чому полягають особливості розвитку самосвідомості підлітків?

3. Проаналізуйте особливості самооцінки учнів підліткового віку.

4. Що свідчить про становлення спонукальної сфери підлітка?

5. Які чинники спричиняють педагогічну занедбаність підлітків?

6. Охарактеризуйте основні типи акцентуацій характеру підлітків.

7. Назвіть базові потреби підліткового віку.

8. Назвіть вікові та індивідуальні особливості молодших підлітків.

Тема 7-8. Психологія ранньої юності

1. Психологічні особливості студентської юності.

2. Основні суперечності розвитку особистості у ранній юності.
3. Потреби сучасних старших школярів та типові способи їх задоволення.

4. Показники готовності випускників школи до самостійного життя?

Завдання для самостійної роботи

1. Оберіть із журналів, газет приклади переживання проблем юності. Поясніть їх сутність, виходячи із вікових особливостей розвитку юнака.

2. Складіть психологічний портрет сучасного юнака.

№ з/п	Психологічний портрет	Примітка

3. Проведіть спостереження за ходом дискусії при вирішенні задачі у шкільному класі або студентській групі. Для цього у співпраці з вчителем (викладачем) організуйте ситуацію спостереження: спільне рішення задач малою соціальною групою із використанням дискусії. Порівняйте зміст програми спостереження та отримані результати із аналогічними характеристиками роботи інших спостерігачів із числа ваших колег.

4. Складіть перелік методів для дослідження старших школярів (15-17 років) з метою профорієнтації і профконсультації.

№ з/п	Методи для дослідження старших школярів

5. Складіть анкету для вивчення особливостей сучасної юнацької субкультури.

6. Ознайомтеся із науковими працями І.С. Кона щодо проблем психології юнацького періоду. Складіть схему основних характеристик юнацького віку.

7. Проаналізуйте проблему розвитку почуття обов'язку і соціальної відповідальності у ранньому юнацькому віці. Представте результати у вигляді таблиці, реферату або виступу на практичному занятті.

8. Охарактеризуйте потреби сучасних старших школярів та типові способи їх задоволення.

№ з/п	Потреби	Типові способи задоволення потреб

Теми рефератів

1. Характеристика основних класичних теорій психічного розвитку у ранній юності.
2. Зміст особистісного та психічного розвитку дитини у ранній юності.
3. Особливості соціального розвитку дитини у ранній юності.
4. Характеристика потреб сучасних старших школярів та типові способи їх задоволення.

Тести для самоперевірки

1. *Центральним новоутворенням раннього юнацького віку є:*
 - а) впізнавання;
 - б) особистісне самовизначення;
 - в) розвиток самооцінки;
 - г) внутрішній план дій.
2. *Криза ідентичності – це:*
 - а) інтенсивне формування світогляду;
 - б) період прийняття рішень стосовно важливих питань; критична точка розвитку, коли особистість опиняється перед вибором між двома альтернативними можливостями, одна з яких веде до позитивного, а друга – до негативного полюсів сенсу життя людини;
 - в) відкриття свого внутрішнього світу, усвідомлення незворотності часу, формування цілісного уявлення про самого себе.
3. *Функціями реалізації змісту особистісного самовизначення є:*
 - а) сенсотворення;
 - б) рефлексія;
 - в) мотивація;
 - г) самореалізація.
4. *Загальну теорію морального розвитку особистості періоду ранньої юності розробив:*
 - а) Г. Костюк;
 - б) К. Леонгард;
 - в) Л. Кольберг;
 - г) А.Мудрик.
5. *Складовими „Я-концепції” (за Р.Бернсом) є:*
 - а) „Я-образ”;
 - б) самооцінка;
 - в) потенційна поведінкова реакція;
 - г) зниження рівня самоповаги.
6. *Сфера потреб старшокласника (за А. Маслоу) включає:*
 - а) фізіологічні потреби;
 - б) потреба в безпеці;
 - в) потреба в коханні;
 - г) потреба в повазі, досягненні;
 - д) потреба в самореалізації та індивідуальному розвитку
7. *Стадії когнітивного розвитку особистості виділив:*
 - а) Ж. Піаже;

- б) З. Фройд;
- в) А. Маслоу.

Запитання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте психологічні особливості студентської юності.
2. Визначте, за допомогою яких методів можна дослідити проблему впливу перегляду фільмів жахів на рівень агресивності в підлітковому віці.
3. Назвіть основні суперечності розвитку особистості у ранній юності.
4. Охарактеризуйте потреби сучасних старших школярів та типові способи їх задоволення
5. Назвіть показники, які свідчать про готовність випускників школи до самостійного життя.

Змістовий модуль 2. Педагогічна психологія

Тема 9. Вік дорослості

1. Фізіологічні обмеження у старості.
2. Емоційна сфера людини літнього віку.
3. Особливості поведінки літньої людини.
4. Стосунки людей пенсійного віку з рідними.
5. Особливості подружніх стосунків літніх людей.
6. Етичні проблеми пов'язані з умиранням і смертю.
7. Стадії пристосування людини до смерті.

Завдання для самостійної роботи

1. Опрацювати основні поняття теми: геронтогенез, похилий вік, старечий вік, вік довгожителства, збереження сенсу життя, сприйняття факту скінченності власного життя, нервово-психічні розлади, неврастенія, невроз страху, невроз нав'язливих станів, стадії переживання, мудрість, критерії мудрості, динаміка старіння, конвергентний та дивергентний напрям, смерть, стадії пристосування до смерті, заперечення смерті, автоевтаназія, евтаназія, хоспіс.

2. Охарактеризуйте основні періоди геронтогенезу.
3. У чому виявляються особливості Я-концепції літньої людини.
4. Як сприймають люди вихід на пенсію.
5. У чому полягають особливості спонукальної сфери літніх людей?

№ з/п	Особливості спонукальної сфери	Причини

6. Від яких чинників залежить динаміка інтелектуальної активності у літньому віці?
7. Які фізіологічні обмеження супроводжують старість?
8. Охарактеризуйте емоційну сферу людини літнього віку.
9. Які особливості поведінки притаманні літній людині?

Теми рефератів

1. Характеристика основних періодів геронтогенезу.
2. Психосоціальний розвиток дорослих.
3. Розвиток психофізіологічних функцій дорослих людей.
4. Етичні проблеми вмирання і смерті.
5. Людина в пошуках змісту життя.

Тести для самоперевірки

1. Виділяють такі періоди геронтогенезу:
 - а) похилий;
 - б) старечий;
 - в) вік довгожителства.
2. Функціональними нервово-психічними розладами у старості є:
 - а) неврастенія;
 - б) невроз страху;
 - в) невроз нав'язливих станів;
 - г) старечий міоз.
3. Типи пристосування до старості:
 - а) залежна позиція;
 - б) захисна позиція;
 - в) позиція ворожості до світу;
 - г) позиція ворожості до себе і негативного ставлення до свого життя;
 - д) конструктивна позиція.
4. Стадіями переживання наближення смерті є:
 - а) стадія опору, протидії;
 - б) стадія огляду життя;
 - в) стадія ворожості;
 - г) стадія трансцендентності.
5. Евтаназія – це:
 - а) дії лікаря щодо припинення життя безнадійно хворих людей;
 - б) вкорочення собі віку у зв'язку з нестерпними муками від хвороб.
6. Виділяють такі стадії пристосування людей до смерті:
 - а) заперечення;
 - б) гнів;
 - в) торги;
 - г) депресія;
 - д) навіювання;
 - е) прийняття.

Запитання для самоконтролю

1. Соціальна ситуація життя та закономірності розвитку людини в період дорослості.
2. Проблеми самореалізації особистості дорослого. Суспільно-корисна праця як провідна діяльність.
3. Форми і методи навчання дорослих.

4. Ділове спілкування дорослих та спілкування у виробничих групах і колективах.
5. Любов та родина як цінність. Дружні об'єднання дорослих.
6. Розвиток особистості дорослої людини. Ціннісні орієнтації, світогляд та проблема сенсу життя дорослої людини.
7. Психологічні особливості людей літнього та старечого віку.
8. Психологічна готовність до старості.

Тема 10-11. Психологія навчання

1. Критерії організованого та стихійного учіння.
2. Репродуктивне і творче учіння.
3. Психологія навчання і психологічні умови його оптимізації.
4. Проблематика здібностей в навчальній діяльності.
5. Зони актуального і потенційного розвитку наступників.
5. Роль шкільного колективу в оптимізації навчально-виховного процесу і морального формування особистості.

Завдання для самостійної роботи

1. Опрацювати основні поняття теми: учіння, научіння, навчання, наученість, навчальність, реактивна поведінка, оперантна поведінка, метод проб і помилок, формування реакцій, наслідування, вікарне нучіння, когнітивне научіння, латентне научіння, научіння шляхом інсайту, научіння шляхом роздумів, перцептивне научіння, концептуальне научіння, потреби, мотиви учіння, пізнавальні мотиви учіння. соціальні мотиви учіння, смисли учіння, цілі, задачі учбові дії, операції, прийоми, самоосвіта, уміння вчитися, самодіагностика, самооцінювання, самопрогнозування, самоконтроль, самокорекція, научуваність проблемна ситуація, проблемна задача, пізнавальна активність; догматичне навчання, традиційне навчання, вільне навчання, проблемне навчання, програмоване навчання; сугестопедичне навчання, знаково-контекстне навчання, модульне навчання; дистанційна форма навчання, диференційоване навчання.

2. Охарактеризуйте цілеспрямоване довільне учіння.
3. За якими критеріями виділяють організоване та стихійне учіння?
4. Як ви розумієте репродуктивне і творче учіння?
5. Психологія навчання і психологічні умови його оптимізації.
6. Проблематика здібностей в навчальній діяльності. Урахування зон актуального і потенційного розвитку наступників.
7. Роль шкільного колективу в оптимізації навчально-виховного процесу і морального формування особистості.
8. Дати характеристику динаміки взаємовпливу суб'єкта і об'єкта в навчанні відповідно до особистісно-орієнтованого підходу.
9. Покажіть схематично всі види навчання.
10. Покажіть схематично зв'язки між такими поняттями, як «учіння», «навчання» та «учбова діяльність».

11. Назвіть механізми навчання.

12. Чи достатньо оцінювати лише когнітивні досягнення учнів?

Темі рефератів

1. Історія психології учіння.

2. Розвиток самоуправління особистості.

3. Учбова діяльність як форма учіння.

4. Характеристика самостійності людини.

5. Суспільно-історичний досвід як основний предмет засвоєння в учінні (за Л.С.Виготським).

Тести для самоперевірки

1. *Учіння – це:*

а) прояви різнобічних потреб людини;

б) один з основних видів діяльності людини, спрямований на її саморозвиток через опанування способами предметних і пізнавальних дій, узагальнених за формою теоретичних знань;

в) здатність людини планувати, організовувати, регулювати свою діяльність;

г) стійка, доцільна зміна діяльності, яка виникає завдяки попередній діяльності й не викликана безпосередньо вродженими фізіологічними реакціями організму, доцільна зміна зовнішньої (фізичної) і внутрішньої (психічної) активності індивіда;

д) характеристика індивідуальних можливостей учня до осмислювання й засвоєння навчальної інформації, тобто запам'ятовування матеріалу, розв'язування задач, виконання різних типів контролю та оцінки навчальної діяльності.

2. *Основними компонентами учбової діяльності є:*

а) навчання, виховання, самовиховання;

б) мотивація, учбові задачі, учбові дії, контроль (самоконтроль); оцінка (самооцінка).

в) учіння, навчальність, засвоєння досвіду.

3. *Учбові дії бувають:*

а) репродуктивними, продуктивними;

б) проблемними;

в) самостійними.

4. *Самостійність – це:*

а) здобуття учнями досвіду естетичного ставлення до мистецтва та до прекрасного в житті;

б) здатність особистості здійснювати самоуправління своєю діяльністю;

в) можливість легко та швидко здобувати знання, оволодівати прийомами розумової діяльності.

5. *Рефлексивне самоуправління засноване на:*

а) свідомому відображенні людиною власних дій, процесів, відображенні свого „Я”;

б) особливостях мисленнєвої діяльності;

в) запам'ятовуванні та відтворенні сприйнятого матеріалу.

6. Педагогічна допомога невстигаючим учням має:

а) проблемний;

б) індивідуальний;

в) диференційований характер.

Запитання для самоконтролю

1. Процес учіння як теоретична та прикладна проблема педагогічної психології.

2. Традиційні та інноваційні технології учіння у працях зарубіжних та вітчизняних психологів.

3. Етапи учбової діяльності.

4. Мотиви учіння та полімотивація. Вплив пізнавального інтересу та рефлексії на розвиток умінь учитися самостійно.

5. Роль наставника у формуванні стилю та прийомів самостійної пізнавальної діяльності.

6. Показники сформованості ефективної учбової діяльності. Психологічні характеристики навчання.

Тема 12. Психологія виховання

1. Показники і критерії вихованості, їх психологічна природа.

2. Психологічні теорії виховання.

3. Характеристика вікових аспектів виховання.

4. Психологічне обґрунтування виховних впливів.

5. Психолого-педагогічні проблеми статевого виховання.

6. Специфіка особистісно-зорієнтованого виховання.

Завдання для самостійної роботи

1. Опрацювати основні поняття теми.

2. У таблицю впишіть інститути виховання, їх функції і можливості.

16. Родинні взаємини та психологічні умови успіху родинного виховання (проблема авторитету батьків; виховання в діяльності; узгодженість дій батьків, родини, школи).

2. Психологічні механізми виховання як необхідна умова успіху перетворення виховних вимог суспільства у внутрішні регулятори поведінки і діяльності дитини.

3. Проблематика становлення та розвитку особистості у вітчизняній психології і в працях зарубіжних вчених.

4. Зв'язок діяльності та формування особистості. Потреби, мотиви, мета у розвитку особистості.

5. Особливості та зміст родинного виховання дитини.

6. Проблема управління вихованням та її психологічний зміст.

7. Історичні моделі виховання. Виховання та індивідуальний розвиток учнів.
8. Психологічні механізми виховання.
9. Критерії та показники вихованості. Психологічні особливості дітей з асоціальною поведінкою.
10. Взаємозв'язок виховання та самовиховання.

Теми рефератів

1. Виховання як соціальний процес.
2. Характеристика методів виховання.
3. Критерії вихованості.
4. Моральне виховання особистості.

Тести для самоперевірки

1. *Методи виховання – це:*
 - а) шляхи досягнення поставленої мети;
 - б) сукупність прийомів впливу вихователя на вихованців;
 - в) способи впливу на свідомість, волю, почуття, поведінку учнів з метою вироблення в них запланованих якостей.
 2. *Для того, щоб обрати оптимальні методи виховання необхідно:*
 - а) встановити, який метод дозволяє швидше інших досягти наміченої мети;
 - б) з'ясувати суть кожного методу й обрати з великої кількості методів ті, які відповідають поставленим вимогам;
 - в) проаналізувати ситуацію і дібрати відповідний метод.
 3. *Структуру моральної культури особистості складають:*
 - а) знання;
 - б) почуття;
 - в) ставлення;
 - г) заохочення;
 - д) поведінка.
 4. *До групи методів стимулювання і корекції поведінки належать:*
 - а) заохочення;
 - б) покарання;
 - в) змагання.
 5. *Привчання – це:*
 - а) підтвердження правильності вчинків, дій дитини;
 - б) організація планомірного і регулярного виконання дітьми визначених дій з метою перетворення їх у звичку поведінки;
 - в) створення таких зовнішніх обставин, які дозволяють опосередковано впливати на свідомість, почуття, вчинки людини .
- ### **Запитання для самоконтролю**
1. Особливості психології виховання.
 2. Цінності як системоформуючий фактор виховного процесу.
 3. Стратегії поведінки психологічно неблагополучної дитини.

4. Роль соціальних працівників у наданні допомоги психологічно травмованим дітям.

5. Самовиховання, його завдання та структура.

6. Визначте мотиви самовиховання.

7. Назвіть основні етапи та методи самовиховання.

Тема 13. Психологія педагога

1. Авторитет особистості педагога.

2. Психологія і психогігієна спілкування педагога.

3. Труднощі та бар'єри в професійно-педагогічному спілкуванні.

4. Стили педагогічного спілкування.

5. Пропедевтика конфліктів між суб'єктами освітнього процесу.

6. Особливості формування позитивного іміджу викладача.

Завдання для самостійної роботи

1. Опрацювати основні поняття теми.

2. Визначте фактори впливу на процес навчання?

3. Поясніть сутність механізмів навчання «зворотний зв'язок» та «рефлексія».

4. Функції та модель психологічного профілю сучасного педагога (система особистісних і професійних рис).

5. Особливості професійної компетентності педагога, значення термінів «професійна придатність» і «професійна готовність».

6. Професіоналізм особистості педагога. Вимоги до професійної компетентності педагога.

7. Особистісні якості педагога, моральні якості педагога, особливості та значення педагогічного спілкування.

8. Труднощі та бар'єри в професійно-педагогічному спілкуванні.

9. Поняття та психологічний аналіз стилів педагогічного спілкування.

10. Які ви знаєте інноваційні технології навчання у діяльності педагога? (вільна технологія відкритої школи, діалогічна технологія, технологія збагачення, технологія навчання в співробітництві, особистісно орієнтована технологія, розвиваюча, активуюча, формуюча технологія).

Тематика рефератів

1. Зміст педагогічної діяльності та функції педагога.

2. Педагогічна майстерність та її елементи.

3. Особливості демократичного стилю поведінки педагога.

4. Педагогічна творчість, її специфіка.

Тести для самоперевірки

1. Педагогічна діяльність – це:

а) здібність доступно передавати учням учбовий матеріал, розкривати його, викликати інтерес до предмета, спонукати учнів до активного, самостійного мислення;

б) цілеспрямований виховуючий та навчаючий вплив учителя на учнів з метою особистісного, інтелектуального та діяльнісного його розвитку, а також основа його саморозвитку та самовдосконалення;

в) оволодіння педагогом педагогічним досвідом людства, ступінь його досконалості і педагогічній діяльності, досягнутий рівень розвитку його особистості;

г) теорія і практика педагогічної діяльності людства та її результат, який має два взаємодоповнювальні рівні – теоретичний і практичний;

д) комплекс знань, умінь, навичок, необхідних педагогу для того, щоб ефективно застосувати на практиці вибрані ним методи педагогічного впливу як на окремих вихованців, так і на дитячий колектив в цілому.

2. Доцільні здібності включають:

а) орієнтаційну;

б) розвиваючу;

в) конструктивну;

г) мобілізуючу (стимулюючу);

д) інформаційну функції.

3. Із нижченазваних складових педагогічної культури „зайвою” є :

а) педагогічна спрямованість;

б) психолого-педагогічна ерудиція;

в) гармонія розвинутих інтелектуальних і моральних якостей;

г) сукупність професійно важливих якостей, які конче необхідні в педагогічній діяльності;

д) висока педагогічна майстерність і організованість в педагогічній діяльності;

е) уміння продуктивно поєднувати навчально-виховну і науково-дослідницьку діяльність;

є) педагогічно спрямоване спілкування і поведінка;

ж) постійна спрямованість на самовдосконалення;

з) педагогічна техніка.

4. Зміст професійних знань, навичок і вмінь становить:

а) педагогічний такт;

б) професійну компетентність педагога;

в) педагогічну майстерність педагога;

г) педагогічну творчість.

Запитання для самоконтролю

1. Авторитет ролі та авторитет особистості педагога.

2. Психологія і психогігієна спілкування педагога.

3. Назвіть труднощі та бар'єри в професійно-педагогічному спілкуванні.

4. Виділіть стилі педагогічного спілкування.

5. Проаналізуйте особливості формування позитивного іміджу викладача.

6. Проаналізуйте зміст поняття «педагогічний такт».

Тема 14-15. Поняття девіації

1. Наркоманія як форма прояву протиправної поведінки молоді.
2. Основні мотиви здійснення злочинів неповнолітніми.
3. Сутність індивідуальної профілактики.
4. Сутність факторів, що впливають на здійснення протиправних дій.
5. Основні види та форми профілактичної роботи з підлітками та

молоддю.

Завдання для самостійної роботи

1. Опрацювати основні поняття теми: девіантна поведінка, делінквентна поведінка, проституція, сексуальна вседозволеність, аморальна поведінка, типологія проституції, статева деморалізація підлітків, депривація, профілактика, адикція, алкоголізм, алкогольне отруєння, аномалії фізичного розвитку, епілепсія, допінг, алкогольна залежність, рівні залучення дітей до вживання спиртних напоїв, профілактика алкоголізму, злочинність, кримінальна відповідальність, кримінальне покарання, штраф, виправні роботи, позбавлення волі, установи відкритого та закритого типу, профілактика правопорушень, профілактична програма.

2. Проведіть порівняльний аналіз підліткової злочинності за кордоном і в Україні.

3. Розкрийте особливості застосування законодавчих актів у відношенні неповнолітніх.

4. Чим відрізняються спеціальні навчально-виховні установи для неповнолітніх правопорушників від виховних колоній. Розкрийте їх типологію, основні завдання і функції.

5. Назвіть основні характеристики особистості і груп неповнолітніх засуджених.

6. Профілактика девіантних форм поведінки дітей та молоді, види та напрями профілактичної роботи.

7. Профілактика відхилень у поведінці школярів – учасників неформальних молодіжних груп.

8. Наркоманія як форма прояву протиправної поведінки молоді.

9. Назвіть та впишіть у таблицю сутність факторів, що впливають на здійснення протиправних дій.

№ з/п	Фактори	Сутність факторів

10. Охарактеризуйте основні види та форми профілактичної роботи з підлітками та молоддю.

Тематика рефератів

1. Проституція як один із видів деморалізації у сфері статевого поведіння.

2. Моральність як внутрішня основа спілкування.
3. Обман як чинник деструктивної взаємодії.
4. Позитиви і негативи «телевізійного» виховання.

Тести для самоперевірки

1. Проституція – це:

- а) наркотичний голод;
- б) один з різновидів статевої деморалізації, іншими проявами якої вважаються вступ у статевий зв'язок осіб, що не досягли полової зрілості, вступ у випадкові зв'язки, безладне статеве життя;
- в) ізоляція від суспільства;
- г) діяльність органів і служб у справах неповнолітніх;
- д) формування, відновлення і корекція якостей особистості індивіда з проявами девіантної поведінки.

2. Психодинамічні теорії розглядають проблему проституції:

- а) на рівні розвитку і становлення конкретної особистості, тобто на мікрорівні;
- б) на макрорівні (взаємозв'язок із соціальною політикою держави, культурними й етнічними нормами суспільства, економічними умовами) і на мезорівні (взаємини дитини з різними соціальними групами);
- в) з прагненням придушити негативні переживання підлітка, такі як почуття провини, страху, тривожності, що виникають в ранньому дитинстві в результаті неправильного сімейного виховання;
- г) з патологічним потягом до спиртного;
- д) зі злочинними зазіханнями на статеву недоторканість.

3. Виділяють такі типи делінквентної поведінки:

- а) агресивно-насильницька;
- б) корисна;
- в) компенсуюча;
- г) розповсюдження і продаж наркотиків.

4. До наркотичних речовин відносять:

- а) анальгетики;
- б) депресанти;
- в) стимулятори;
- г) транквілізатори;
- д) галюциногени;
- е) психоделіки;
- є) інгалянти.

5. Абстиненція – це:

- а) наркотичний голод;
- б) наслідок насильницького зламування сформованих підвалин життя, руйнування соціальної сфери життєдіяльності населення нестабільності в суспільстві, масової убогості;

в) сукупність державних, суспільних, соціально-медичних і організаційно-виховних заходів, спрямованих на попередження, усунення чи нейтралізацію основних причин і умов, що викликають різного роду відхилення в поведінці людини;

г) синтетичний засіб, який змінює емоційний стан людини;

д) вживання наркотиків чи прирівняних до них речовин без медичних показань.

6. *Основними напрямками профілактичної діяльності є:*

а) профілактика причин та наслідків алкоголізму;

б) організація вільного часу підлітків;

в) антиалкогольне виховання, спрямоване на формування у підлітка твердих антиалкогольних переконань;

г) антиалкогольна просвіта педагогічного колективу школи;

д) посередницька діяльність співробітників медичної сфери, шкільних психологів, суспільних та молодіжних організацій;

е) подолання соціально-педагогічної занедбаності.

7. *Рівень алкогольного розпаду особистості характеризується:*

а) розвитком запійного пияцтва;

б) зниженням переносності спиртних напоїв;

в) психічною залежністю від алкоголю, що підкріплюється важкою фізичною залежністю.

8. *Десоціалізовані сім'ї ведуть:*

а) антисоціальний;

б) здоровий;

в) аморальний спосіб життя.

Запитання для самоконтролю

1. Проблема девіантної поведінки та причини її виникнення.

2. Визначте чинники агресивності дітей та молоді.

3. Особливості харчової та комп'ютерної залежності.

5. Деморалізація в сексуальній сфері як форма девіантної поведінки, її зв'язок зі злочинністю.

6. Вплив ЗМІ на формування дитячої агресивності (на зростання злочинності).

7. Аутоагресія (суїцид) і її профілактика.

V. Перелік питань до заліку

1. Предмет вікової та педагогічної психології.

2. Основні течії вікової психології початку ХХ століття.

3. Методи вікової та педагогічної психології.

4. Поняття психічного розвитку дитини.

5. Основні теорії психічного розвитку дитини.

6. Загальні закономірності розвитку дитини.

7. Загальна характеристика онтогенезу психічного розвитку особистості.

8. Характеристика основних типів порушень психічного розвитку.

9. Характеристика психології немовлячого періоду.

10. Періодизація вікового розвитку.

11. Періоди психосексуального розвитку за З. Фрейдом.

12. Розвиток потреб як основа періодизації.

13. Періодизація інтелектуального розвитку (Ж. Піаже).

14. Іntenціональна теорія (Ш. Блер).

15. Періодизація Е. Еріксона.

16. Психічний розвиток дитини першого року життя.

17. Передумови кризи 1-го року.

18. Особливості розвитку дитини в період раннього дитинства.

19. Предметно-маніпулятивна діяльність як провідна діяльність раннього дитинства.

20. Характеристика кризи 3-х років.

21. Особливості раннього віку.

22. Загальна характеристика дошкільного віку. Основні новоутворення дошкільного віку.

23. Психологічні особливості молодших школярів.

24. Розвиток психічних процесів (сприйняття, пам'ять, мислення, увага) у молодшому шкільному віці.

25. Розвиток самосвідомості та спонукальної сфери молодшого школяра.

26. Психологія підлітка.

27. Самооцінка і домагання підлітка.

28. Типи акцентуацій характеру підлітків.

29. Загальна характеристика ранньої юності.

30. Самовизначення та виникнення цілісної Я-концепції.

31. Показники соціально-психологічної готовності випускника школи до самостійного життя.

32. Проблема сенсу життя у ранньому юнацькому віці.

33. Анатомо-фізіологічні особливості періоду дорослості.

34. Психосоціальний розвиток дорослості.

35. Розвиток психічних процесів у період дорослості.

36. Кризи віку дорослості.

37. Основні психологічні зміни в період старості.

38. Типи особистості в період старіння та старості.

39. Поняття про учіння.

40. Основні концепції учіння.

41. Види учіння та структура навчальної діяльності учнів.

42. Особливості оволодіння учнями навчальною діяльністю та рівні розумової самостійності.

43. Неуспішність та причини її запобігання.
44. Поняття про навчання та його психологічні механізми.
45. Характеристика теорій та моделей навчання.
46. Класифікація навчання.
47. Психологія виховання: предмет і завдання.
48. Особливості теорій виховання.
49. Проблема моральності. Рівні моральної вихованості.
50. Психологічні механізми виховання. Індивідуальний підхід у процесі виховання.
51. Характеристика основних методів виховання.
52. Вікові аспекти виховання.
53. Психологічні особливості виховання дітей з асоціальною поведінкою.
54. Загальна характеристика педагогічної діяльності.
55. Стилi педагогічної діяльності.
56. Поняття девіації.
57. Основні фактори, що обумовлюють девіантну поведінку.
58. Основні психолого-педагогічні підходи до профілактики девіантних форм поведінки молоді.
59. Проблема алкоголізму: причини і наслідки.
60. Профілактика алкоголізму.
61. Проблема наркоманії. Класифікація і типи наркотиків.
62. Особливості підліткової наркоманії, причини і наслідки.
63. Проблема злочинності неповнолітніх.
64. Спеціальні навчально-виховні установи для неповнолітніх правопорушників.
65. Критерії і показники вихованості особистості.
66. Психологічні особливості спілкування дитини із дорослими та у групах однолітків.
67. Педагог як суб'єкт педагогічної діяльності.
68. Професійно значущі якості особистості вчителя.
69. Стилi педагогічної діяльності і педагогічного спілкування.
70. Психологічні бар'єри у педагогічному спілкуванні.
71. Адаптація педагога до умов професійної діяльності.
72. Професійна деформація педагога.
73. Соціальна ситуація розвитку дорослої людини та її характеристики.
74. Особливості Я-концепції у пізньому віці.
75. Основні новоутворення ранньої юності.
76. Основні новоутворення підліткового віку.
77. Основні фактори психічного розвитку немовляти.
78. План-схема характеристики вікового етапу.
79. Специфіка пренатального періоду розвитку дитини.
80. Загальна характеристика періоду новонародженості.

81. Проблема зміни соціального становища дитини, яка вступила до школи.
82. Передумови кризи 1-го року.
83. Предметно-маніпулятивна діяльність як провідна діяльність раннього дитинства.
84. Психічний розвиток і формування особистості.
85. Становлення вітчизняної школи вікової психології.
86. Вікова сензитивність до соціальних умов.
87. Функціональний і стадіальний типи розвитку (за О.В. Запорожцем).
88. Формування особистості дитини молодшого шкільного віку; особливості розвитку самосвідомості.
89. Розумовий розвиток та особливості формування особистості підлітка.
90. Поведінковий симптомокомплекс вікової кризи підліткового періоду.

VI. Перелік використаної та рекомендованої літератури

1. Вікова та педагогічна психологія: навч. посібник. Учитель І.Б.; Сурякова М.В.; Батраченко І.Б.: Дніпро: Середняк Т. К., 2021, 162 с.
2. Гречановська О.В., Мегем О.М., Потапюк Л.М. Вплив соціальних мереж на психологічний стан та самооцінку української молоді. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія Психологія*. Том 34 (73) № 4, 2023. С. 60–66.
3. Кутішенко В.П. Вікова та педагогічна психологія. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 128 с.
4. Кушнір Ю. В., Оверчук В.А., Шпортун О.М. Вікова та спеціальна психологія : навчальний посібник. Вінниця : Центр оперативного друку «Документ Принт». 2020. 384 с.
5. Москалець В.П. Психологія особистості : підручник, 3-тє вид., перероб., доповн. Київ : Видавництво Ліра-К, 2020. 364 с.
6. Новикова Ж.М. Педагогічна психологія : навчальний посібник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2022. 148 с.
7. Поліщук В.М. Вікова і педагогічна психологія : навчальний посібник. 4-тє вид., стер. Суми : Університетська книга, 2019. 352 с.
8. Потапюк Л.М. Формування професійної відповідальності майбутніх фахівців. *Інженерні та освітні технології*: електронний щоквартальний науково-практичний журнал. Кременчук : КрНУ, 2020. Том 8 . № 3. С. 33-43.
9. Потапюк Л.М. Соціально-психологічні особливості формування відповідальності студентської молоді : тези II Міжнар. наук.-практ. конф. 4 червня 2020 р., «Залучення патріотично активної молоді до розвитку громадянського суспільства як чинник соціальної безпеки України» / Чорном. нац. ун-т ім. Петра Могили. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2020. С. 120–122.

10. Потапюк Л.М. Соціально-психологічні особливості формування відповідальності студентської молоді. *Ольвійський форум – 2020 : стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі* : XIV Міжнар. наук. конф. м. Миколаїв : програма та тези : II Міжнар. наук.-практ. конф. 4 червня 2020 р., «Залучення патріотично активної молоді до розвитку громадянського суспільства як чинник соціальної безпеки України» / Чорном. нац. ун-т ім. Петра Могили. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2020. С. 120–122.

11. Потапюк Л.М. Інклюзивний підхід як забезпечення соціальної адаптації особистості в суспільстві. *Інновації партнерської взаємодії освіти, економіки та соціального захисту в умовах інклюзії та прагматичної реабілітації соціуму* : матеріали V міжнародної науково-практичної конференції м. Кам'янець-Подільський : Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний соціально-економічний коледж. 2021. С. 248–251.

12. Потапюк Л.М., Михальчук І.О. Сутність процесів адаптації та модифікації для ефективності навчання осіб з особливими освітніми потребами. *Управління ресурсним забезпеченням господарської діяльності підприємств реального сектору економіки* : матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, 17 листопада 2021 р. Полтава : РВВ ПДАУ, 2021. С. 491–493.

13. Потапюк Л.М., Лінник В.В. Засвоєння моральних форм поведінки дітей з особливостями психофізичного розвитку *Управління ресурсним забезпеченням господарської діяльності підприємств реального сектору економіки* : матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, 17 листопада 2021 р. Полтава : РВВ ПДАУ, 2021. С. 515–517.

14. Потапюк Л.М. Адаптація особистості в умовах війни. *Інноваційні практики наукової освіти* : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 15–19 грудня 2022 року). Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2022. С. 791–798.

15. Потапюк Л.М. Особливості формування стресостійкості студентів в умовах російсько-української війни. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*. № 2 (2023). С. 34–38.

16. Потапюк Л.М., Ковальчук В.В. Особливості формування інклюзивної компетентності майбутніх педагогів як складової професійної компетентності. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика : збірник наукових праць* / Гол. редактор Г.П. Шевченко. Вип. 2 (106). Київ : вид-во СНУ ім. В. Даля, 2023. С. 127–136.

17. Потапюк Л.М., Косенюк М.М. Вплив взаємодії батьків і педагогів на формування особистості дитини з особливими освітніми потребами: *Вчені записки Університету «КРОК»* : зб. наук. праць. Київ : ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2023. Вип. № 3 (71). С. 208–215.

18. Потапюк Л.М., Коляда В.Р. Психологічна безпека учасників освітнього процесу в умовах війни. *Проблеми гарантування безпеки людини в*

умовах сучасних викликів : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 23-24 березня 2023 року. Луцьк : ІВВ ЛНТУ, 2023. С. 149–151.

19. Потапюк Л.М., Коляда В.Р. Психологічна адаптація учасників освітнього процесу до умов воєнного стану. *Соціально-психологічні та правові аспекти протидії насиллю в освітніх закладах* : матер. IV Всеукр. форуму (Дніпро, 24 берез. 2023 р.). Дніпро : ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет». С. 59–64.

20. Потапюк Л.М., Коляда В.Р. Особистісні ресурси особистості як необхідна умова збереження психічного здоров'я в умовах війни. *Соціально-гуманітарні студії: інновації, виклики та перспективи* : матеріали I Міжнародної наукової конференції, м. Житомир, 27-28 квітня 2023 р. / Ред. кол. : О.А. Черниш, В.М. Слюсар, Л.М. Червона [та ін.]. Житомир : Житомирська політехніка, 2023. С. 267–271.

21. Романовська Л.І., Подкоритова Л.О. Основи психології і педагогіки : навчальний посібник. Львів : «Новий Світ-2000», 2020. 452 с.

22. Учитель І.Б., Сурякова М.В., Батраченко І.Б. Вікова та педагогічна психологія : навч. посібник [електронне видання]. Дніпро : Середняк Т.К., 2021, 162 с.

Інформаційні ресурси

23. Електронний освітній портал Луцького НТУ. Система Moodle. Курс «Вікова та педагогічна психологія» URL: <https://mdl.lntu.edu.ua/course/view.php?id=7802>

Для нотаток

В 43

Вікова та педагогічна психологія : метод. вказівки до виконання самостійної роботи для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти освітньо-професійної програми «Освітні, педагогічні науки (Інклюзивна освіта)» галузі знань А Освіта спеціальності А1 Освітні науки денної та заоч. форм навч. / уклад. Л.М. Потапук. Луцьк: відділ іміджу та промоції ЛНТУ, 2025. 36 с.

Комп'ютерний набір
та верстка:

Л.М. Потапук

Редактор:

Л.М. Потапук

Підписано до друку_____Формат 60х84/16. Папір офс.
Гарнітура Times New Roman. Ум. друк. арк.____Обл.-вид.
арк.____Тираж_прим. Зам._____.

Відділ іміджу та промоції
Луцького національного технічного університету
43018, м. Луцьк, вул. Львівська, 75
Друк – відділ іміджу та промоції ЛНТУ